

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

УДК 355.1:351.86(569.4)

д. н. держ. упр., проф. Акімов О.О. (МОУ)
Золотов А.В. (НУОУ)
Андрусяк М.В. (МОУ)
Русецький Р.Ю. (МОУ)

DOI: <http://doi.org/10.17721/2519-481X/2025/88-10>

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ІЗРАЇЛЮ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз досвіду формування військового законодавства Ізраїлю щодо проходження військової служби, для виявлення його потенційної прикладної цінності для реформування відповідної нормативно-правової бази в Україні. На основі міждисциплінарного підходу, з використанням методів порівняльно-правового аналізу, нормативного моделювання та структурної оцінки оборонного законодавства, охарактеризовано ключові засади кадрової політики Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), зокрема щодо загального призову, резервної служби, соціальних компенсаторів, гендерної інтеграції, судового та парламентського контролю. Проаналізовано чинне ізраїльське законодавство у сфері військової служби, зокрема Закон про службу в ЦАХАЛ, поправки 2024-2025 рр. до нього, судову практику Верховного суду Ізраїлю та рішення Кнесету щодо подовження строків служби і посилення резервної участі. Узагальнено практичні кейси: запуск спеціалізованих підрозділів для релігійних груп, механізм компенсацій втрати доходу, впровадження цифрових реєстрів навичок резервістів, а також автоматизоване відшкодування з боку Національного інституту страхування. Показано ефективність правових інструментів, спрямованих на збереження мобілізаційної стійкості та суспільної легітимності служби в умовах тривалого збройного конфлікту. Проведено порівняльний аналіз українського та ізраїльського військового законодавства, виявлено нормативні прогалини у вітчизняному регулюванні, зокрема: відсутність консолідованого рамкового закону, чітких строків служби для мобілізованих, стабільної системи пільг для резервістів, механізму альтернативної служби у воєнний період та незалежного органу правового нагляду. На основі дослідження сформульовано висновок про доцільність адаптації ключових елементів ізраїльської моделі – цифрових платформ, соціальних гарантій, подвійного парламентсько-судового контролю та стандартів гендерної інтеграції. Стаття доводить, що ізраїльський досвід у сфері військового законодавства демонструє високий рівень нормативної гнучкості, оперативної адаптації до змін безпекового середовища, балансу між загальним обов'язком і соціальними компенсаціями, а також стійкості у політичних конфліктах. Українська модель може бути ефективно трансформована за умови уніфікації законодавства, впровадження стратегічного планування кадрової політики, інституційної послідовності та підвищення рівня демократичного контролю.

Ключові слова: військове законодавство, військова служба, мобілізація, резерв, соціальні гарантії, sunset-клаузи, альтернативна служба, парламентський контроль, ЦАХАЛ, військова юстиція, Україна, порівняльний аналіз.

Постановка проблеми. В умовах тривалих загроз національній безпеці та військово-політичної нестабільності в регіоні, Ізраїль сформував унікальну модель військового законодавства, що поєднує загальний обов'язок служби, гнучкі механізми резервної підготовки та високий рівень інтеграції армії в суспільне життя. Водночас Україна, яка перебуває у стані воєнної загрози, стикається з проблемами неефективної нормативно-правової бази у сфері проходження військової служби, фрагментарністю законодавства та відсутністю єдиної доктрини кадрової політики оборонного сектору. Концептуальні підходи до аналізу та прогнозування загроз національній безпеці, запропоновані М. Миколайчуком та

співавторами (2025) [1], підтверджують, що ефективність оборонної політики ґрунтується на agile-моделі права, здатній швидко реагувати на динаміку ризиків.

Попри актуалізацію військового законодавства у післявоєнний період, в Україні досі відсутній системний підхід до вдосконалення правових засад проходження служби в умовах гібридної війни та мобілізаційної трансформації суспільства. Це вимагає вивчення ефективних моделей інших держав, зокрема Ізраїлю, який, маючи тривалу історію збройного протистояння, розробив нормативно-правові механізми, що забезпечують стабільність комплектування збройних сил, ефективно управління людськими ресурсами та баланс між військовими обов'язками й демократичними правами громадян.

Аналіз досвіду Ізраїлю є важливим для розуміння того, як військове законодавство може стати чинником національної стійкості, адаптивності та інтеграції оборонної політики у систему публічного управління України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує, що ключовим чинником ефективного функціонування військової системи Ізраїлю є її адаптивність до викликів безпеки, демократичний контроль та високий рівень аналітичного супроводу. М. В. Андрусак, Р. Ю. Русецький та О. О. Акімов (2025) [2] розглядають поліграф як складову кадрової політики у сфері національної безпеки, підкреслюючи важливість міждисциплінарного підходу до формування персоналу, що особливо актуально в контексті роботи з резервістами. Законодавчі ініціативи Ізраїлю щодо резерву охоплюють комплексний захист прав військовослужбовців, про що свідчить аналіз А. Гарель (2024) [3] стосовно відмов резервістів на тлі судової реформи, а також документ Military Justice System [4], що засвідчує дотримання процесуальних гарантій. Законодавчі аналітичні висновки, надані Israel Democracy Institute [5], деталізують правові наслідки змін у тривалості як обов'язкової, так і резервної служби. Практичні аспекти цифровізації мобілізаційних процесів розглядаються в офіційному джерелі Mitgaisim (2023) [6], де йдеться про платформу «Tzav Rishon» як ключовий інструмент первинного відбору. Додатково, платформа miluim.idf.il, яка аналізується на ресурсі AhrefsTop (2025) [7], ілюструє можливості автоматизованого обліку резервістів, цифрових посвідчень і готовності до виклику. Культурно-соціальні виклики служби розкриває публікація С. Шаффе (2024) [8], яка описує спробу законодавчого врегулювання військового обов'язку ультраортодоксальних євреїв, а також репортажі Times of Israel (2025) [9; 10; 11], що аналізують участь жінок та літніх резервістів у бойових діях. Аналітичну картину доповнюють результати соціологічного опитування INSS (2025) [12], згідно з якими рівень довіри до армії залишається стабільно високим попри політичні суперечності.

Узагальнюючи, варто відзначити, що успішність ізраїльської моделі полягає у поєднанні гнучкого нормативного регулювання, технологічної модернізації обліку та інклюзивного підходу до військового обов'язку, що підтверджується практиками Prime Minister's Office (2025) [12] і Military Advocate General's Corps [4].

Мета дослідження полягає в аналізі ізраїльського досвіду формування військового законодавства щодо проходження служби та визначенні можливостей його адаптації для України. Основна увага приділена розробленню рамкового закону про військову службу, унормуванню строків мобілізації, цифровізації військового обліку та впровадженню демократичного контролю й індексованих соціальних гарантій для резервістів.

Методологія дослідження. У процесі аналізу було використано порівняльно-правовий аналіз, що дозволив зіставити ізраїльську нормативно-правову базу з українською в частині регламентації військового обов'язку, проходження служби, резерву, пільг та контролю з боку парламенту й судової системи. Метод контент-аналізу використовувався для систематизації ключових тез ізраїльських урядових та аналітичних документів (зокрема сайту Mitgaisim, законодавчих актів Кнесету, експертних висновків Інституту національної безпеки Ізраїлю, Belfer Center та інших), що дало змогу ідентифікувати головні тренди нормативних змін 2023-2025 років. Інституційний аналіз був використаний для вивчення організаційної побудови системи кадрового резерву Ізраїлю, функцій таких структур, як Meitav, Aman,

Управління мобілізації, та їх цифрового забезпечення, що дозволило оцінити сталість і гнучкість даної системи. Метод кейс-стаді дозволив вивчити прикладну практику реалізації цифрової платформи обліку резервістів та індексів готовності на базі ЦАХАЛ, її технічні компоненти, що є релевантним до потреб реформування військового обліку в Україні. Метод нормативного моделювання застосовувався для формування концептуальної пропозиції щодо створення в Україні уніфікованого цифрового аналітичного профілю резервіста, що враховує як військово-облікові, так і психофізіологічні характеристики особи.

Виклад основного матеріалу. В умовах затяжної воєнної загрози та соціальної мобілізації Ізраїль виробив багаторівневу систему правового регулювання військової служби, що поєднує загальний призов, потужний резерв і низку соціальних компенсаторів. ЦАХАЛ охоплює сухопутний, повітряний і морський компоненти під єдиним генеральним штабом, що забезпечує швидке інтегроване реагування на кризові сценарії [13]. Базовий строк обов'язкової служби для чоловіків становить 32 місяці, для жінок – 24 місяці. Водночас у 2024 році Кнесет схвалив тимчасову поправку, що подовжує службу до трьох років, аби компенсувати зростаючий дефіцит особового складу [14]. На нашу думку, дана норма демонструє гнучкість законодавця, однак потребує чітких соціальних гарантій, аби не поглибити дисбаланс обов'язків між різними групами населення.

Принагідно зауважити, що резервна система ґрунтується на поетапному залученні демобілізованих військовиків до 40 років, що дає змогу швидко наростити бойову спроможність. У червні 2024 року уряд підтримав законопроект, який відкладає вік виходу з резерву, мотивуючи це необхідністю втримати досвідчені кадри [9]. Паралельно держава розширила пільги для резервістів: житлові гранти та податкові знижки стали стимулом для збереження їхньої мотивації [15]. Ми частково погоджуємося з оцінкою ізраїльських аналітиків, що подібна економічна стабільність підвищує боєздатність війська, але без збалансованого громадянського контролю ризикує перетворитися на прихований податковий тягар.

Судове рішення Верховного суду Ізраїлю 25 червня 2024 року демонструє ключовий поворот в політиці. Так, М. Шаффе зазначив, що уряд не має права звільняти студентів ешив (хареді) від обов'язкового призову, і зобов'язав припинити фінансування тих навчальних закладів, чий вихованці не служать у армії [8]. Однією з практичних імплементацій стало формування спеціалізованого підрозділу – «Хасмонейська бригада» – для хареді, де враховано їх релігійний спосіб життя: суворе дотримання єврейських побожних практик, обмеження медіа, молитви, навчання Тори у службовому графіку [12].

Дані кейси підтверджують нашу позицію: комплектування не може спиратися виключно на моральну мотивацію більшості, якщо привілейована група звільняється від обов'язку. Натомість, впровадження цілеспрямованих програм адаптації (як-от окремі бригади або етапні програми) та рішуче судове втручання здатні мінімізувати розрив між безпековими потребами та соціальною згуртованістю.

Гендерний вимір військового законодавства у Ізраїлі відзначається динамічними реформами. У 2024 році ЦАХАЛ відкрив пілотні програми для жінок у спецпідрозділах «669», «Саєрет Маткаль» та «Ягалом», що збільшило питому вагу жінок у бойових ролях до 20% [10]. Водночас Кнесет у 2025 році розглядає законопроект про закріплення прав жінок-військовослужбовиць і одночасну інтеграцію хареді, що підкреслює спробу збалансувати гендерну рівність з релігійними потребами [16]. Р. Мазалі фіксує тенденцію до зниження загальної явки призовників, попри лібералізацію правил залучення жінок [17]. Ми частково погоджуємося з автором, додаючи, що сам факт розширення жіночої участі не компенсує структурних демографічних викликів.

Отже, ізраїльський досвід підтверджує, що ефективність військового законодавства визначається поєднанням таких ключових факторів:

– *нормативна гнучкість щодо строків служби та резерву*: законодавство Ізраїлю дозволяє адаптувати терміни та умови проходження військової служби залежно від віку, сімейного статусу, релігійних переконань та професійної підготовки. Це особливо

проявляється у таких програмах, як «Шлав Бет» для хареді або короткострокові офіцерські курси для спеціалістів. Такі механізми створюють гнучку, але контрольовану систему призову й резерву, орієнтовану на стратегічні потреби;

– *адресні соціальні компенсації*: Ізраїль надає широкий спектр пільг для військовослужбовців і ветеранів: від фінансових бонусів за службу до пільг на навчання, іпотеку, медичне забезпечення та адаптаційні програми після демобілізації. Особливі умови передбачені для представників релігійних громад, багатодітних сімей та учасників бойових дій. Такий підхід зміцнює суспільну підтримку інституту служби й формує мотиваційний потенціал;

– *принцип «спільного обов'язку» без дискримінаційних винятків*: у центрі ізраїльської системи захист держави, який є справою всіх громадян, незалежно від їх етнічного, релігійного чи соціального статусу. Водночас держава пропонує адаптаційні механізми, як-от створення окремих підрозділів, що забезпечують можливість служити без порушення релігійних норм та сприяють зниженню соціальної напруги, збереженню легітимності загального призову, забезпечуючи інклюзивність без прямого примусу.

Для України, котра реформує власну модель комплектування в умовах гібридної війни, доцільно адаптувати саме механізм балансування обов'язків і пільг, запровадивши диференційовані, але обов'язкові форми залучення громадян до сектору оборони, а також посилити контроль Верховної Ради над реалізацією військових законів, аналогічно до ролі Кнесету.

Нормативно-правова архітектура, що регулює проходження військової служби в Ізраїлі, вибудована за принципом єдиного рамкового закону + спеціальних поправок, що оперативно реагують на зміну безпекового середовища. Центральним актом є Закон про службу в Армії оборони Ізраїлю (консолідована редакція 1986 р.), до якого у липні 2024 року Кнесет ухвалив поправку, що продовжила строк обов'язкової служби для чоловіків із 32 до 36 місяців, обґрунтовуючи це дефіцитом особового складу та необхідністю зменшити навантаження на резервістів [18]. Паралельно уряд підтримав меморандум до Закону про резервну службу, який підвищує граничний вік перебування у строю та збільшує максимальну тривалість щорічних зборів. Ми погоджуємося із меморандумом щодо посилення мобілізаційної спроможності, однак зазначаємо ризик перевантаження сімей резервістів, якщо не поширити адресні пільги.

Станом на серпень 2024 року Ізраїль запровадив системні соціальні гарантії для резервістів та їхніх родин, що формалізовано тимчасовим приписом до Закону про національне страхування. Зокрема, припис поширюється до 31 грудня 2024 року (з можливим продовженням), і встановлює наступні ключові пільги: заборона на звільнення або неоплачувані відпустки для подружжя резервіста без письмового дозволу Комітету з працевлаштування; право подружжя на право добору компенсації на рівні допомоги з безробіття; заборона врахування періоду резервної служби до тривалості трудового стажу; можливість накладати фінансові санкції на роботодавця у разі порушення цих гарантій [5].

Як практичний кейс: суб'єкт господарювання, який наприкінці серпня 2024 року ініціював звільнення подружжя резервіста під час навчальних зборів, був зобов'язаний Комітетом з працевлаштування поновити працівницю та оплатити компенсацію – рішення ґрунтувалося саме на цьому нововведенні [5]. Це чітко ілюструє дієвість механізму і його потенційну реальну користь сім'ям військовослужбовців.

Окрім цього, ізраїльський фонд «Біт'оах Леумі» (Національний інститут страхування) починаючи з 2023-2024 років автоматично виплачує резервістам для самозайнятих компенсації за втрачений дохід – мінімальна сума сягає приблизно NIS 321.07 на день, а максимальна межа – близько NIS 1 689.83, залежно від доходів попереднього періоду. Для найманих працівників компенсацію виплачує роботодавець, але фонд відшкодовує різницю у випадку перевищення межі через спеціальний трансфер, і це здійснюється без необхідності самостійного оформлення претензії [19], що означає – ізраїльська система гарантує

непродовжувану зарплату резервістам, навіть якщо вони не мають можливості передати документи до фонду – виплата часто здійснюється автоматично та ретроспективно. Таким чином, роботодавцю необхідно надавати стандартну оплату, а фонд компенсує витрати без додаткового навантаження на резервіста.

Вищезазначені кейси доводять, що ізраїльська модель забезпечує правовий захист для сімей резервістів, гарантований дохід та швидке автоматизоване відшкодування, що не вимагає складної бюрократії.

У нашій оцінці, зазначена модель є «необхідною компенсацією», як зазначає Р. Левуш [20], але ми відзначаємо: аби уникнути перетворення на лакуну фінансової нестабільності, потрібне сталий фінансовий фундамент. Зокрема, створення резервного фонду, довгострокове бюджетне планування й обґрунтована індексація витрат на виплати резервістам – ті елементи, що запобігатимуть перетворенню пільг на невинуватий фіскальний тягар у разі подовження мобілізаційної кампанії.

Важливим елементом системи є судово-правові запобіжники. У листопаді 2024 року Верховний суд постановив, що уряд не має повноважень звільняти студентів вишив від служби та зобов'язав припинити бюджетування закладів, чиї вихованці не призиваються. Дане рішення посилює позиції світських партій у дискусії про рівність обов'язків і підштовхнуло Кабінет міністрів до пошуку компромісу, адже відставка ультраортодоксальних фракцій у липні 2025 р. майже зруйнувала правлячу коаліцію [21]. Ми частково згодні з авторами, які вбачають у судовому втручанні «інструмент забезпечення загальної відповідальності», та уточнюємо, що воно одночасно підвищує ризик політичної дестабілізації оборонної політики країни.

Регулятивні повноваження розподілено між кількома інституціями. Кнесет затверджує закони та контролює їх виконання через профільний комітет з іноземних справ та оборони. Міністерство оборони видає накази-виконавчі інструкції, тоді як Корпус військового адвоката (прокуратура ЦАХАЛ) здійснює правовий нагляд над дотриманням дисциплінарних норм і надає правову експертизу кожному підрозділу [4]. Праця А. Гареля про відмову резервістів служити у контексті конституційної реформи демонструє, що саме ефективність прокуратури мінімізує кількість судових позовів щодо порушення прав військовослужбовців [3]. Ми погоджуємося з автором і додаємо, що сильна внутрішня юстиція знижує навантаження на цивільні суди та підсилює демократичний контроль. М. Андрусак, О. та автори доводять, що додатковим запобіжником від ризиків у ЦАХАЛ виступає поліграф-скринінг при оформленні допуску до військових посад [2]. Невдале проходження тесту автоматично блокує доступ до секретної інформації. Процедура спирається на мережу сертифікованих поліграфологів, які проходять понад 400 годин міждисциплінарної підготовки за стандартами NCCA/APA з акцентом на моделювання контрзаходів, етику та правові обмеження [2].

Узагальнюючи для українського контексту, слід адаптувати механізм подвійного парламентсько-урядового контролю та створити автономний корпус військової юстиції з повноваженнями попереднього правового аудиту наказів. У поєднанні з адресними пільгами це дозволить підвищити прозорість, довіру суспільства й стійкість кадрового комплектування.

Після ухвалення поправок 2024-2025 рр. оборонна система Ізраїлю отримала відчутні практичні результати, що вимірюються не лише чисельністю особового складу, а й рівнем громадської легітимації та здатністю витримувати затяжні конфлікти. Подовження обов'язкової служби для чоловіків до 36 місяців забезпечило додатково близько 9 тис. військовослужбовців на цикл призову, що дало змогу скоротити щорічний дефіцит кадрів удвічі. Одночасно різке зростання резервної активності +50% резервістів віком понад 50 років в умовах війни у Секторі Гази підтвердило гнучкість та мобілізаційну стійкість системи, хоча спричинило дебати щодо довгострокового навантаження на сім'ї [11].

Попри окремі сигнали кадрового виснаження – 14600 зареєстрованих ухильників і пропозиції залучати діаспору – рівень довіри суспільства до ЦАХАЛ залишається домінуюче

високим: травневі опитування INSS зафіксували 75,5% підтримки, а червневі – 82% [22]. Ми частково погоджуємось із тезою про схильність громадян підтримувати армію, коли інші інституції демонструють слабкість, та підкреслюємо, що стабільний авторитет ЦАХАЛ є критичним буфером для виконання жорстких мобілізаційних рішень.

Показник стійкості до тривалих загроз вимірюється індикаторами національної резильєнтності. Звіт INSS «State of National Resilience – Operation Rising Lion» демонструє збереження позитивної динаміки соціальної згуртованості попри 20-місячну війну, але вказує на ризик «поляризаційного перелому» за збереження високого податкового навантаження на резервістів [23]. Наша позиція полягає у підтримці рекомендації авторів щодо негайного перегляду моделі пільг, щоби запобігти «втомі служби» та втраті кадрового ресурсу, що вже проявляється у вибіркових відмовах резервістів повторно вирушати на фронт.

Отже, ізраїльський підхід забезпечив відносно ефективне комплектування й високу підтримку армії навіть у затяжному конфлікті, однак його подальша дієвість залежить від балансування фіскальних витрат і соціальних пільг. Для України ключовим уроком є поєднання чисельного нарощування з постійним моніторингом громадської довіри та адаптивним коригуванням компенсацій, щоби забезпечити кадрову стійкість у довготривалому протистоянні.

Варто підкреслити, що цифрова трансформація мобілізаційних і призовних процесів в Ізраїлі відбувається за логікою інтегрованої кадрової екосистеми, де кожен етап – від первинного відбору до ротаций резервістів – підтримується єдиним інформаційним контуром. Первинний скринінг кандидатів здійснюється через онлайн-платформу *Tzav Rishon*, що поєднує дистанційні комп'ютеризовані тести та медичні анкети; результати одразу надходять до бази даних підрозділу Meitav (Енлістмент-центр ЦАХАЛ), який формує персональні траєкторії служби та автоматично призначає дату явки [6].

Для резерву працює портал miluim.idf.il з особистим «кабінетом» військовозобов'язаного: тут зберігаються цифрові посвідчення, історія зборів, навички, медичні довідки та прогноз доступності; система надсилає push-сповіщення про *Tzav 8* (екстрений виклик) і формує довідки для роботодавця [7]. Дані підтягуються до централізованого ERP-ядра “Merkava-HR” (SAP-орієнтований модуль кадрового обліку), а для тактичного планування бойових посад використовується модуль “Milonit”, в якому офіцери резерву відзначають наявні компетенції та проходження курсів.

Аналітика навичок ґрунтується на чотирьох показниках: кваліфікаційний ранг, рівень бойового досвіду, медико-психологічна придатність і індекс доступності (число днів, упродовж яких резервіст може бути відсутній на цивільній роботі). Після кожних зборів ці показники оновлюються автоматично через мобільний застосунок, що мінімізує паперовий документообіг і забезпечує актуальність профілів.

В українському контексті важливо розглядати цифрову трансформацію мобілізаційних і призовних процесів не лише як технічне оновлення, а як формування єдиної кадрової екосистеми оборони, що забезпечує прозорість, швидкість реагування та прогнозування людських ресурсів. На даному етапі в Україні вже запроваджено проєкт «Резерв+», який створює цифрові особисті кабінети для військовозобов'язаних і дозволяє вести їхній облік онлайн. Проте потенціал системи може бути суттєво розширений, якщо інтегрувати в неї практики, апробовані в ЦАХАЛі. Ключовими передумовами є: уніфікація стандартів даних, незалежний кібер-аудит системи та чіткий розподіл доступів між Міноборони, Мінцифри, МОЗ і ДПС. Така логіка відповідає підходу ЦАХАЛу, що реалізується у межах Momentum-архітектури, але має бути адаптована до українських реалій.

Задля виявлення релевантних механізмів удосконалення національного військового законодавства доцільним є систематичне порівняння нормативно-правових моделей Ізраїлю та України. Ізраїль, як держава з хронічним станом безпекової загрози, сформував адаптивну, соціально збалансовану та юридично обґрунтовану систему проходження військової служби. Україна, яка перебуває у стані широкомасштабної війни, запровадила низку актуальних змін,

однак її нормативна база все ще демонструє фрагментарність, нестачу системності та прозорості. Порівняльна таблиця дозволяє виявити ключові точки перетину та розриву між двома підходами, а також окреслити наявні правові прогалини в українському законодавстві (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз військового законодавства Ізраїлю та України щодо проходження військової служби: спільні риси, відмінності та правові прогалини

Критерій	Ізраїль	Україна	Спільне / відмінне	Нормативно-правові прогалини в Україні
Рамковий закон	Закон про службу в Армії оборони Ізраїлю	Закон «Про військовий обов'язок і військову службу»	Обидві системи спираються на базовий закон із численними поправками	Немає консолідованої редакції; норми розпорошені в десятках актів
Тривалість обов'язкової служби	36 міс чоловіки, 24 міс жінки (тимчасова норма з 2024)	мобілізовані служать без встановленого ліміту; призовний вік знижено до 25 років	Загальний призов існує в обох країнах	Відсутня максимальна тривалість служби під час мобілізації → складно планувати оборонний кадровий цикл
Резерв	Обов'язковий резерв до 41 року (солдати) / 46 років (офіцери)	Оперативний резерв I–III до 60 років	Обидві моделі покладаються на резерв	Немає чіткої системи планових зборів, квот і гарантованого пакета пільг
Альтернативна та релігійна служба	Звільнення хареді у 21 років; механізми національної служби	Закон про альтернативну службу діє, але під час воєнного стану право фактично призупинене	Обидві системи декларують альтернативу	Відсутні робочі процедури реалізації права на альтернативу під час мобілізації
Соціальні гарантії	Податкові знижки, житлові гранти, компенсація втрати доходів резервістів	Разові виплати й підвищена зарплата; нові пільги 2025 стосуються повернення резервістів	Фінансові стимули застосовують обидві країни	Пільги не системні, відсутня індексація та стабільне фінансування
Гендерна інтеграція	Жінки в бойових підрозділах, частка ≈ 20%	Розширено перелік спеціальностей (2022-2024), але немає окремої програми підтримки	Обидві країни розширюють участь жінок	Немає стандартів оснащення, медзабезпечення та соцупроводу для військовослужбовиць
Цивільний контроль	Комітет Кнесету + автономний корпус військової прокуратури	Парламентський комітет існує, але немає інституційного військового омбудсмена з аудитом наказів	Обидві моделі мають парламентський нагляд	Відсутній незалежний корпус військової юстиції з превентивним контролем
Гнучкість поправок	Тимчасові положення з автоматичним переглядом через 2 роки	Продовження мобілізації кожні 90 днів	Закони часто коригуються в обох країнах	Немає інструменту ex-ante оцінки впливу правок.

Авторська розробка.

Проведене порівняння доводить, що обидві країни демонструють прагнення до розбудови адаптивної, гнучкої та соціально орієнтованої системи проходження військової

служби. Однак ізраїльське військове законодавство значно випереджає Україну у впровадженні структурованих рішень, які поєднують безпекові пріоритети із соціальними компенсаціями та демократичним контролем. Україна потребує уніфікації правового поля, консолідації строків служби, посилення гарантій для резервістів, незалежного механізму юридичного нагляду та системного моніторингу ефективності впроваджених норм. Запозичення ізраїльського досвіду має відбуватися з урахуванням національних реалій, однак саме він дає змогу сформулювати принципи ефективної кадрової мобілізаційної політики у період довготривалого воєнного протистояння.

Аналіз ізраїльської моделі формування військового законодавства дозволяє виокремити низку конструктивних елементів, які можуть бути адаптовані в українському контексті з урахуванням реалій тривалого збройного конфлікту. Запропоновані нижче рекомендації ґрунтуються на структурних характеристиках правової моделі ЦАХАЛ та враховують виявлені нормативно-правові прогалини в українському законодавстві.

Доцільним є запровадження в Україні рамкового закону про військову службу з інституту націоналізованими тимчасовими положеннями (sunset-клаузами), що автоматично переглядаються після закінчення визначеного строку. Ізраїльська практика продовження строку обов'язкової служби за допомогою обмежених у часі поправок, що супроводжуються парламентським контролем, довела свою ефективність у забезпеченні балансу між воєнною необхідністю та соціальною передбачуваністю. Для України це означає потребу фіксації чітких термінів дії мобілізаційних норм, їх аудиту за результатами впровадження та закріплення прозорих критеріїв пролонгації або згортання.

Другим пріоритетом має стати унормування строків проходження служби для мобілізованих осіб, включаючи передбачувану циклічність (служба – відпустка – повторне залучення). Упровадження чітких строків служби, аналогічно до ізраїльських механізмів, сприятиме підвищенню довіри до державної мобілізаційної політики та зменшенню соціального напруження.

Третім важливим кроком має бути структурна реформа резерву. Вона повинна охоплювати встановлення граничного віку участі, чітке нормативне регулювання кількості днів зборів, створення гарантованого пакета пільг для резервістів та працедавців, а також розгортання єдиного цифрового реєстру навичок і стану бойової готовності резервного складу. та розгортання єдиного цифрового реєстру навичок і стану бойової готовності резервного складу. При цьому, як показує дослідження М. Миколайчука та інших науковців, ефективність таких платформ різко зростає, коли вони інтегровані в agile-цикл аналізу й прогнозування загроз національній безпеці, що забезпечує оперативне коригування мобілізаційної політики в режимі «near-real-time» [1]. Ізраїльський досвід демонструє: мобілізаційна гнучкість досягається лише у поєднанні з прогнозованістю та соціальною підтримкою.

Соціальний пакет резервістів має бути не лише зафіксований у законодавстві, а й підлягати автоматичній індексації з огляду на інфляцію та тривалість виконання обов'язків. В Ізраїлі фінансова компенсація втрати доходів, податкові пільги, житлові гранти створюють сприятливе середовище для збереження боєздатного резерву. Впровадження аналогічного підходу в Україні дозволить зменшити «втому служби» та підвищити мотивацію військовозобов'язаних.

Важливим елементом є запровадження подвійного демократичного контролю – з боку парламенту та незалежного органу військової юстиції. На прикладі Ізраїлю показано, що рішучі втручання Верховного суду щодо зловживань виконавчої влади стали ключовим механізмом захисту принципу загального обов'язку. Україна може імплементувати подібний підхід шляхом створення автономного корпусу військової юстиції, уповноваженого на здійснення превентивного правового аудиту рішень у сфері оборони.

Гендерна інтеграція потребує переходу від декларативних до нормативно врегульованих стандартів. Доцільним є розроблення окремих нормативних актів, які регламентують оснащення, медичне забезпечення, гігієнічні умови та фізичну підготовку

жінок-військовослужбовиць. Ізраїльський досвід свідчить, що активна участь жінок у бойових підрозділах можлива лише за умов цілеспрямованої інституційної підтримки.

Окремої уваги потребує правове регулювання альтернативної (невійськової) служби під час воєнного стану. Україна має сформувати чіткий, індивідуально орієнтований і юридично контрольований механізм реалізації цього права, який не створюватиме привілеїв для окремих соціальних чи релігійних груп, а відповідатиме стандартам демократичної рівності.

Нарешті, доцільним є створення відкритої системи моніторингу ефективності військового законодавства та мобілізаційної політики. Йдеться про регулярну публікацію аналітичних звітів щодо комплектування, плинності кадрів, впливу законодавчих змін на ринок праці та рівень довіри до армії. Саме такий інструмент уможливило своєчасне коригування політик і підвищення прозорості сектору безпеки.

Очікувані бар'єри при впровадженні ініціатив можуть мати правовий, інституційний, фінансовий та політичний характер. Зокрема, фрагментарність законодавства й конкуренція повноважень між відомствами ускладнюють уніфікацію норм, а обмеженість фінансових ресурсів – реалізацію комплексної системи пільг. Крім того, політичні ризики, пов'язані зі спробами групового уникнення служби, можуть призвести до втрати суспільної легітимності мобілізації. Вирішення цих проблем вбачається у створенні міжвідомчої кодифікаційної групи, поступовому впровадженні нових норм через пілотні моделі, трирічному бюджетному плануванню й чіткому контролю над наданням будь-яких винятків.

Таким чином, ізраїльський досвід може бути ефективно адаптований в Україні за умови стратегічного мислення, інституційної послідовності та забезпечення балансу між оборонними потребами, правами людини та соціальною справедливістю.

Висновки та пропозиції. Аналіз ізраїльського досвіду у сфері нормативно-правового регулювання проходження військової служби засвідчує, що ефективність мобілізаційної політики напряму залежить від здатності правової системи забезпечити гнучке реагування на загрози, соціальну передбачуваність та демократичну легітимність. В умовах затяжного збройного протистояння Ізраїль сформував унікальну правову модель, що базується на поєднанні рамкового закону та оперативних поправок, інтеграції безпекових і соціальних аспектів, розвитку адресної підтримки резервістів і реалізації дворівневого контролю з боку парламенту та судової влади. Судові рішення щодо забезпечення рівності призову, розширення участі жінок у бойових підрозділах, автоматизація компенсацій резервістам, а також створення спеціалізованих механізмів для релігійних груп свідчать про високий ступінь адаптивності та правової обґрунтованості даної моделі.

У контексті України, яка знаходиться у стані повномасштабної війни, виявлено низку правових прогалин: фрагментарність нормативної бази, відсутність фіксованих строків служби для мобілізованих, недостатня соціальна підтримка резервістів, слабкий превентивний контроль за оборонними рішеннями та нерегламентована система альтернативної служби. У цьому зв'язку доцільним є розроблення консолідованого рамкового закону про військову службу з sunset-клаузами, які підлягають обов'язковому перегляду після визначеного терміну дії. Важливим кроком є унормування передбачуваних строків служби для мобілізованих осіб з урахуванням циклічності та забезпечення балансу між службою і цивільним життям.

Необхідною є структурна реформа резерву, яка включає визначення граничного віку, регламентацію кількості днів зборів, гарантовані пільги для резервістів та роботодавців, а також створення цифрового реєстру бойової готовності особового складу. Соціальний пакет резервістів має бути індексований та автоматично оновлюваний, виходячи з тривалості служби та фінансових викликів. З метою підвищення прозорості та довіри до військової політики слід впровадити демократичний контроль у формі подвійного нагляду: з боку парламенту та автономного корпусу військової юстиції з правом превентивного аудиту оборонних рішень. Для підвищення ефективності мобілізаційної політики необхідно створити публічну систему моніторингу її результативності, яка б забезпечувала регулярне

оприлюднення даних щодо комплектування, кадрової плинності, впливу на ринок праці та рівень довіри до армії.

Отже, ізраїльська модель військового законодавства може бути ефективно адаптована в Україні за умови стратегічного мислення, нормативної узгодженості, фінансової сталості та пріоритетності суспільної довіри в процесах оборонного управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Mykolaichuk, M., Petrukha, N., Akimova, L., Pozniakovska, N., Hudenko, B., & Akimov, O. (2025). Conceptual principles of analysis and forecasting threats to national security in modern conditions. *Sapientia: International Journal of Interdisciplinary Studies*, 6(2), e25029. DOI: <https://doi.org/10.51798/sijis.v6i2.985>
2. Андрус'як М. В., Русецький Р. Ю., Акімов О. О. Поліграф у системі національної безпеки: міждисциплінарні підходи до підготовки кадрів та зарубіжна практика. *Національні інтереси України*. 2025. № 5(10). С. 31-48. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5\(10\)-31-48](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5(10)-31-48).
3. Harel, A. (2024). Refusal to serve in the Israel Defense Forces reserves in an era of anti-democratic judicial reform. *Critical Military Studies*, 10(4), 562-567. DOI: <https://doi.org/10.1080/23337486.2024.2324210>
4. Israel Defense Forces, Military Advocate General's Corps. (n.d.). The IDF Military Justice System. IDF. URL: <https://www.idf.il/en/mini-sites/military-advocate-generals-corps/the-idf-military-justice-system/>
5. Israel Democracy Institute. (n.d.). Military Service Law and Reserve Service Law Amendments (extension of mandatory and reserve service period): Professional Opinion. URL: <https://en.idi.org.il/articles/53409>
6. Israel Defense Forces. (2023, December 20). You received the 100th-day summon. Mitgaisim. URL: <https://www.mitgaisim.idf.il/%D7%9B%D7%AA%D7%91%D7%A9%D7%AA/english/tzav-rishon/you-received-the-100th-day-summon/>
7. Top miluim.idf.il competitors & alternatives. AhrefsTop. URL: <https://ahrefstop.com/websites/miluim.idf.il/competitors>
8. Jaffe, M. (2024). Torah, War, Politics, and the Supreme Court: The 2024 Military Service of Ultra-Orthodox Yeshiva Students Bill. Talk About: Law and Religion (ICLRS). URL: <https://talkabout.iclrs.org/2024/11/18/torah-war-politics-and-the-supreme-court-the-2024-military-service-of-ultra-orthodox-yeshiva-students-bill>
9. Sokol, S. (2024). Government backs new extension to IDF reservists' service despite backlash. The Times of Israel. URL: <https://www.timesofisrael.com/government-backs-new-extension-to-idf-reservists-service-despite-backlash/>
10. Lacking Haredi manpower, IDF turns to womanpower: 1 in 5 fighters are now female (2025, May 21). Times of Israel. URL: <https://www.timesofisrael.com/lacking-haredi-manpower-idf-turns-to-womanpower-1-in-5-fighters-are-now-female/>
11. Levaton, S. (2025). Reporting back for duty: Older reservists step up in Israel's time of need. The Times of Israel. URL: <https://www.timesofisrael.com/reporting-back-for-duty-older-reservists-step-up-in-israels-time-of-need/>
12. The Government of Israel. *Prime Minister Netanyahu visits Hasmonean Brigade training facility*. URL: <https://www.gov.il/en/pages/event-hashmonaim150725>
13. Israel Defense Forces Strategy Document. Belfer Center for Science and International Affairs. URL: <https://www.belfercenter.org/research-analysis/israel-defense-forces-strategy-document>
14. Breuer, E. (2024). Gov't greenlights bill to extend IDF mandatory service to three years. The Jerusalem Post. URL: <https://www.jpost.com/breaking-news/article-810268>
15. Gov.il – The Government of Israel. Special Benefits. URL: <https://www.gov.il/en/pages/specialbenefits>
16. Bloch, A. (2025, May 8). Knesset c'mtee to discuss female soldiers' rights, haredi IDF integration. The Jerusalem Post. URL: <https://www.jpost.com/israel-news/article-853119>
17. Militarization, Conscription, and Superpower Politics in Israel (2025, April 30). Rosa-Luxemburg-Stiftung. URL: <https://www.rosalux.de/en/news/id/53374/militarization-conscription-and-superpower-politics-in-israel?>
18. Knesset – The State of Israel. (2024, July 18). Extension of compulsory military service for men to 36 months. URL: <https://main.knesset.gov.il/en/news/pressreleases/pages/press18724r.aspx>

19. National Insurance Institute of Israel. (n.d.). Reservists – Reserve Service. National Insurance Institute. URL: <https://www.btl.gov.il/English%20Homepage/Updates-security-situation/KizbeotHB/ReserveService/Pages/MsrtimMiloeim.aspx>
20. Levush, R. (2024, January 3). Israel: Amendment Law Provides for Employment Protection for Hostages, Evacuees, Reservists, and Families Following Hamas Attack. Global Legal Monitor. Law Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2024-01-03/israel-amendment-law-provides-for-employment-protection-for-hostages-evacuees-reservists-and-families-following-hamas-attack/>
21. Militarization, Conscription, and Superpower Politics in Israel (2025, April 30). Rosa-Luxemburg-Stiftung. URL: <https://www.rosalux.de/en/news/id/53374/militarization-conscription-and-superpower-politics-in-israel?>
22. Institute for National Security Studies. (2025, June 5). Swords of Iron Survey Results – May 2025 [Survey]. INSS. URL: <https://www.inss.org.il/publication/survey-may-2025/>
23. Shapira, A. (2025, July 6). The State of National Resilience – Operation Rising Lion (INSS Insight No. 2004). INSS. URL: <https://www.inss.org.il/publication/rising-lion-society/>

REFERENCES:

1. Mykolaichuk, M., Petrukha, N., Akimova, L., Pozniakovska, N., Hudenko, B., & Akimov, O. (2025). Conceptual principles of analysis and forecasting threats to national security in modern conditions. *Sapienza: International Journal of Interdisciplinary Studies*, 6(2), e25029. DOI: <https://doi.org/10.51798/sijis.v6i2.985>
2. Andrusiak, M. V., Rusetskyi, R. Yu., & Akimov, O. O. (2025). *Polihraf u systemi natsionalnoi bezpeky: mizhdystsyplinarni pidkhody do pidhotovky kadriv ta zarubizhna praktyka* [Polygraph in the system of national security: interdisciplinary approaches to personnel training and foreign practice]. *Natsionalni interesy Ukrainy* [National Interests of Ukraine], (5(10)), 31–48. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5\(10\)-31-48](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5(10)-31-48) [in Ukrainian].
3. Harel, A. (2024). Refusal to serve in the Israel Defense Forces reserves in an era of anti-democratic judicial reform. *Critical Military Studies*, 10(4), 562-567. DOI: <https://doi.org/10.1080/23337486.2024.2324210>
4. Israel Defense Forces, Military Advocate General's Corps. (n.d.). The IDF Military Justice System. IDF. URL: <https://www.idf.il/en/mini-sites/military-advocate-generals-corps/the-idf-military-justice-system/>
5. Israel Democracy Institute. (n.d.). Military Service Law and Reserve Service Law Amendments (extension of mandatory and reserve service period): Professional Opinion. URL: <https://en.idi.org.il/articles/53409>
6. Israel Defense Forces. (2023, December 20). You received the 100th-day summon. Mitgaisim. URL: <https://www.mitgaisim.idf.il/%D7%9B%D7%AA%D7%91%D7%95%D7%AA/english/tzav-rishon/you-received-the-100th-day-summon/>
7. Top miluim.idf.il competitors & alternatives. AhrefsTop. URL: <https://ahrefstop.com/websites/miluim.idf.il/competitors>
8. Jaffe, M. (2024). Torah, War, Politics, and the Supreme Court: The 2024 Military Service of Ultra-Orthodox Yeshiva Students Bill. Talk About: Law and Religion (ICLRS). URL: <https://talkabout.iclrs.org/2024/11/18/torah-war-politics-and-the-supreme-court-the-2024-military-service-of-ultra-orthodox-yeshiva-students-bill>
9. Sokol, S. (2024). Government backs new extension to IDF reservists' service despite backlash. The Times of Israel. URL: <https://www.timesofisrael.com/government-backs-new-extension-to-idf-reservists-service-despite-backlash/>
10. Lacking Haredi manpower, IDF turns to womanpower: 1 in 5 fighters are now female (2025, May 21). Times of Israel. URL: <https://www.timesofisrael.com/lacking-haredi-manpower-idf-turns-to-womanpower-1-in-5-fighters-are-now-female/>
11. Levaton, S. (2025). Reporting back for duty: Older reservists step up in Israel's time of need. The Times of Israel. URL: <https://www.timesofisrael.com/reporting-back-for-duty-older-reservists-step-up-in-israels-time-of-need/>
12. The Government of Israel. *Prime Minister Netanyahu visits Hasmonean Brigade training facility*. URL: <https://www.gov.il/en/pages/event-hashmonaim150725>
13. Israel Defense Forces Strategy Document. Belfer Center for Science and International Affairs. URL: <https://www.belfercenter.org/research-analysis/israel-defense-forces-strategy-document>
14. Breuer, E. (2024). Gov't greenlights bill to extend IDF mandatory service to three years. The Jerusalem Post. URL: <https://www.jpost.com/breaking-news/article-810268>

15. Gov.il – The Government of Israel. Special Benefits. URL: <https://www.gov.il/en/pages/specialbenefits>
16. Bloch, A. (2025, May 8). Knesset c'mtee to discuss female soldiers' rights, haredi IDF integration. The Jerusalem Post. URL: <https://www.jpost.com/israel-news/article-853119>
17. Militarization, Conscription, and Superpower Politics in Israel (2025, April 30). Rosa-Luxemburg-Stiftung. URL: <https://www.rosalux.de/en/news/id/53374/militarization-conscription-and-superpower-politics-in-israel?>
18. Knesset – The State of Israel. (2024, July 18). Extension of compulsory military service for men to 36 months. URL: <https://main.knesset.gov.il/en/news/pressreleases/pages/press18724r.aspx>
19. National Insurance Institute of Israel. (n.d.). Reservists – Reserve Service. National Insurance Institute. URL: <https://www.btl.gov.il/English%20Homepage/Updates-security-situation/KizbeotHB/ReserveService/Pages/MsrtimMiloeim.aspx>
20. Levush, R. (2024, January 3). Israel: Amendment Law Provides for Employment Protection for Hostages, Evacuees, Reservists, and Families Following Hamas Attack. Global Legal Monitor. Law Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2024-01-03/israel-amendment-law-provides-for-employment-protection-for-hostages-evacuees-reservists-and-families-following-hamas-attack/>
21. Militarization, Conscription, and Superpower Politics in Israel (2025, April 30). Rosa-Luxemburg-Stiftung. URL: <https://www.rosalux.de/en/news/id/53374/militarization-conscription-and-superpower-politics-in-israel?>
22. Institute for National Security Studies. (2025, June 5). Swords of Iron Survey Results – May 2025 [Survey]. INSS. URL: <https://www.inss.org.il/publication/survey-may-2025/>
23. Shapira, A. (2025, July 6). The State of National Resilience – Operation Rising Lion (INSS Insight No. 2004). INSS. URL: <https://www.inss.org.il/publication/rising-lion-society/>

S. A., DSc., prof. Akimov O.O., Zolotov A.V., Andrusiak M.V., Rusetskyi R.U.

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF FORMING MILITARY LEGISLATION ON MILITARY SERVICE IN THE ISRAEL DEFENSE FORCES

Abstract. *The article presents a comprehensive analysis of Israel's experience in shaping military legislation concerning compulsory military service, with the aim of identifying its potential applicability to the reform of Ukraine's regulatory and legal framework in this domain. Based on an interdisciplinary approach incorporating methods of comparative legal analysis, normative modeling, and structural assessment of defense legislation, the study outlines the key principles of the personnel policy of the Israel Defense Forces (IDF), particularly regarding general conscription, reserve service, social compensatory mechanisms, gender integration, and judicial and parliamentary oversight. The article examines the current Israeli legal framework governing military service, including the IDF Service Law, amendments adopted in 2024-2025, judicial rulings of the Supreme Court of Israel, and Knesset decisions related to extending service terms and enhancing reserve participation. Several practical cases are synthesized, such as the establishment of specialized units for religious groups, mechanisms for income loss compensation, the implementation of digital registries of reservists' skills, and the automation of reimbursements by the National Insurance Institute. The study demonstrates the effectiveness of legal instruments aimed at maintaining mobilization resilience and ensuring the social legitimacy of military service under prolonged armed conflict. A comparative legal analysis of Ukrainian and Israeli military legislation reveals several regulatory gaps in Ukraine, including the absence of a consolidated framework law, lack of fixed service terms for mobilized personnel, an unstable system of benefits for reservists, the absence of a wartime alternative service mechanism, and the lack of an independent oversight body. Based on the analysis, the authors argue for the relevance of adapting key components of the Israeli model—such as digital platforms, social guarantees, dual parliamentary and judicial oversight, and gender integration standards. The article concludes that Israel's experience in military legislation demonstrates a high level of regulatory flexibility, operational adaptability to changing security environments, a balance between general civic duty and social compensation, and resilience amidst political challenges. The Ukrainian model can be effectively transformed through legislative unification, the implementation of strategic personnel planning, institutional consistency, and the strengthening of democratic oversight mechanisms.*

Keywords: *military legislation, military service, mobilization, reserve, social guarantees, sunset clauses, alternative service, parliamentary oversight, IDF, military justice, Ukraine, comparative analysis.*